

OSMANLI ARAŖTIRMALARI

II

NeŖir Heyeti — Editorial Board
HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ
HEATH W. LOWRY

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

II

İstanbul - 1981

Ahmet Rasim Paşa'nın kazalara bedevilerin yerleştirilmesi için yazdığı bir menşur (1885), 61 numaralısının 1892 senesine ait vilâyet bütçesi, 74 numaralısının 1893 senesinde bazı kabile nüfuslarına ait liste, 86 numaralısının Abdullah Yahya el-Barûni'den vali Namık Paşa'ya bir arz (1897), 91 numaralısının Fizan mutasarrıflığından vilâyete adı geçen livanın nüfusunu içeren bir risâle olduğunu belirtmek, sanırız, belgelerin konu bakımından çeşitliliğini ortaya koyar.

Ahmed Sıdkı ed-Duccâni ve El-hac Abdülselâm Edhem'in birlikte yayınladıkları bu kitap, yukarıda kısaca belirtilen özelliklerinden dolayı hiç şüphe yok, osmanlı araştırmacılarının şükranla karşılayacakları bir ortak yayın olmuştur. Böylelikle, bazıları özet de olsa, belgelerin İstanbul'da Başbakanlık veya Hariciye Hazine-i Evrak Arşivleri'nde bulunan orijinal veya suretleri ile karşılaştırılmalarına imkân doğmuş, hiç olmazsa, bu imkândan da mahrum olanların doğrudan doğruya faydalanacakları bir vesika derlemesi ellerine geçmiş olmaktadır. Bu bakımdan aynı seriden diğer iki kitabın da yayınlanmasını sabırsızlıkla beklemek lâzım gelecektir.

Süleyman Abusitta

Nationalism in a non-national State. The Dissolution of the Ottoman Empire (Millî olmayan bir devlette milliyetçilik. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması), yayınlayanlar : William W. Haddad ve William Ochsenwald, Ohio State University Press, Columbus 1977, X+298 sahife.

Eser, Ohio Devlet Üniversitesi (Ohio State University) öğretim üyelerinden Prof. Sydney Nettleton Fisher'in emekliye ayrılması üzerine, eski öğrencilerinden W.W. Haddad ve W. Ochsenwald'ın teğebbüsü sonucu meydana gelmiştir. Amerika'da çok okunan *The Middle East : A History* (New York 1959, 1968) adlı ders kitabının ve diğer bazı eserlerin yazarı veya yayıncısı Prof. S.N. Fisher'in bir kısım öğrencileri emekli hocalarına birer makale armağan etmişler, böylelikle de Prof. Fisher'in kendilerine benimsettiği «anlatımın açıklığı ve gayenin birliği gerekliliği» ilkesine sadık kalmağa çalışmışlardır. Bu nedenle armağan kitabına katkıda bulunanların büyük çoğunluğu makalelerini hep Osmanlı İmparatorluğu'nda milliyetçilik akımlarının farklı imparatorluk eyaletlerindeki sonuçları üzerine yoğunlaştırmışlar, birisi, Prof. Alan Fisher (Prof. S.N. Fisher'in oğlu), kendi çalışma alanı Kırım'da karar kılmış, fakat eserin ikinci başlığına, yani Osmanlı Devleti'nin dağılması, çözülmesi başlığına uygun düşmüştür. Eseri yayınlayanlardan Ochsenwald ise Hicaz'da Osmanlı hakimiyetinin yine yıkılış dönemine rastlayan bir sürecini araştırma konusu seçerek yine gayeye sadık kalmıştır : William W. Haddad, *Nationalism in the Ottoman Empire* (s. 3-24); Roderic Davison, *Nationalism as an Ottoman Problem and the Ottoman Response* (s. 25-56); Alan Fisher, *Crimean Separatism in the Ottoman Empire* (s. 57-76); Carole Rogel, *The Wandering Monk and the Balkan National Awakening* (s. 77-101); William Spencer, *Ottoman*

North Africa (s. 103-127); William Ochenwald, *The Financial Basis of Ottoman Rule in the Hijaz, 1840-1877* (s. 129-149); Caesar Farah, *Censorship and Freedom of Expression in Ottoman Syria and Egypt* (s. 151-194); Russell Yates Smith, *The British and Sa'd Zaghlul, 1906-1912* (s. 195-206); Rashid Khalidi, *Arab Nationalism in Syria : The Formative Years, 1908-1914* (s. 207-237); Suleiman Mousa, *The Rise of Arab Nationalism and the Emergence of Transjordan* (s. 239-263); Ann Lesch, *The Origins of Palestine Arab Nationalism* (s. 265-290). Eserin 291.-292. sahifelerinde makale yazarları hakkında kısa notlar, en sonda da dizin (s. 293-297) bulunmaktadır.

Prof. Davison'un makalesinde belirttiği gibi (s. 25), milliyetçilik bir Batı buluşudur. XVIII. yüzyılın sonlarındaki diğer buluşlar gibi, meselâ buharlı makine, yaratıcı ve birleştirici bir kuvvettir, İtalyan ve Alman birliğinin meydana gelişinde olduğu gibi... Bununla beraber, milliyetçilik aynı zamanda imparatorluklarda ayırıcı, parçalayıcı bir kudret olmaktadır. Fransa ihtilâli sırasında doğan, Avrupa'ya ve Osmanlı İmparatorluğu'na yayılan bu akım, sonunda bu devletin yıkımına neden olmuştur. Osmanlı devletinin üst yöneticilerinin imparatorluk bünyesindeki milletleri din ve mezhep farkı gözetmeksizin «osmanlı» bilinci içerisinde toplamak, böylelikle devleti kurtarmak gayretleri olumlu sonuç vermemiştir. Bunun en önemli sebeplerinden birisi, milliyetçilik kavramının kütüphaneler üzerindeki etkenliği kadar, hiç şüphesiz emperyalist devletlerin Balkanlar'daki, Yakın ve Orta Doğu ülkelerindeki çıkarlarından doğan ayrılıkçı çabalarıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan müslüman milletler önce Batı devletlerinin tahrikleri ile kendi müşterek devletlerini yıkmışlar, fakat sonradan Batı'nın verdiği vaadleri tutmadığını da görerek, bu defa kendilerini ayaklanmaya teşvik edenlere karşı ayaklanmışlardır. Lâkin, Yakın ve Orta Doğu'da pek çok tam veya yarı bağımsız devlet kurulmuşsa da, eskiden mevcut olmayan bir takım yeni meselelerle karşılaşmış, dünya huzura kavuşamaz olmuştur.

Emekli Prof. Sydney Nettleton Fisher'in eski öğrencilerinden ve yeni bilim adamı meslekdaşlarından bir kısmı bir araya gelerek Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılış dönemine ait ayrı ülke ve bölgelerdeki benzer olayları incelemekle, hem hepimize yeni bakış açıları kazandırmışlar, hem de kıymetli hocalarının ününü ve adını biraz daha yüceltmişlerdir. Ohio State University Press de, Osmanlı İmparatorluğu'nun son devirlerine ait kıymetli yayınlarına (bk. Paul C. Helmreich, *From Paris to Sèvres. The Partition of the Ottoman Empire at the Peace Conference of 1919-1920*, Ohio University Press, Columbus 1974) bir yenisini daha eklemiştir.

Nejat Göyünç